

Research Paper

Designing and Validating a Questionnaire for Measuring the Problems of NGOs in the Field of Social Problems

Khadijeh Hatami Kheljan ^{*1} , Maryam Ghazinejad ², Susan Bastani ³, Firouz Rad ⁴

¹ Ph.D. in Sociology, Al-zahra University, Tehran Iran. kh.hatamikheljan@alzahra.ac.ir

² Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Social and Economic Sciences, Al-Zahra University, Tehran, Iran. M.ghazinejad@alzahra.ac.ir

³ Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Social and Economic Sciences, Al-Zahra University, Tehran, Iran. sbastani@alzahra.ac.ir

⁴ Assistant Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Payam Noor University, Tabriz, Iran. Rad-291@yahoo.com

10.22080/ssi.2022.24206.2029

Received:

August 24, 2022

Accepted:

February 7, 2023

Available online:

February 27, 2023

Keywords:

NGOs, Problems, Questionnaire design, Ranking, Validation.

Abstract

Although the statistics show the growth of the number of NGOs in the country, this quantitative development is not accompanied by qualitative development, and in reality, there is no match between the number of the NGOs and their performance, and they are struggling with many problems on the way to achieving their goals. The purpose of the present research is to identify the most important problems of the NGOs in the field of social problems in Tabriz City and design and validate a questionnaire to rank these problems. Research method: To identify the most important problems, the method of practical participation was used, which was achieved through the participation of 49 non-governmental organization managers in the field of social problems in Tabriz City in 2021. The set of problems mentioned by the managers was analyzed through Maxqda Software, and the findings were coded in the form of 254 concept codes, 18 sub-categories, and 4 main categories. Then based on the concept codes written by the participants, items were compiled. Then, the subcategories were the basis for designing the questionnaire items. In the next step, Smart PLS Software was used to check the reliability and validity of the questionnaire. According to the model fitting results, the designed questionnaire has reliability and validity. The results of rating the problems from the point of view of managers (133 managers) showed that the components, 1- Not having a fixed place and the rent of the place, 2- Lack of teamwork culture in the society and members, 3- Cumbersome laws and lack of unanimity of government institutions, 4- Lack of credit and financial resources and non-payment of costs, and 5- Lack of awareness of the existential philosophy and the nature of the NGOs ARE considered to be the most important problems.

***Corresponding Author:** Khadijeh Hatami Kheljan

Address: PhD in Sociology, Al-zahra University, Tehran, Iran

Email: kh.hatamikheljan@alzahra.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Although the statistics show the growth of the number of NGOs in the country, this quantitative development is not accompanied by qualitative development; in reality, there is no match between the number of the NGOs and their performance, and they are struggling with many problems on the way to achieving their goals. Hence, paying attention to the multiplicity and variety of these problems necessitates the need for scientific-field study and ranking of the problems of the NGOs to solve them and improve their performance. Most of the previous researches in this field has adopted a qualitative approach, and one of the main reasons for this is the lack of a standard questionnaire for quantitative measurement of these problems. In this regard, the current research was aimed at identifying the most important problems of the mentioned NGOs and rank the identified problems by designing and validating a questionnaire. Thus, it will help the relevant officials in adopting and prioritizing their plans in this direction. In addition, the existence of valid questionnaires in this field can open the way for future research for other researchers, so that they can evaluate the situation and also the pathology of the problems of the NGOs.

Methods

In the present research, to identify the most important problems of the NGOs, the method of practical participation (problem-finding workshop) was used, which was achieved through the participation of 49 non-governmental organization managers in the field of social

issues in Tabriz City in 2021. The set of problems mentioned by the managers was analyzed through Maxqda Software, then based on the concept codes written by the participants, items were compiled. After that, the subcategories were the basis for designing the questionnaire items. In the next step, Smart PLS Software was used to check the reliability and validity of the questionnaire. According to the model fitting results, the designed questionnaire has reliability and validity and its application can be considered valid.

Results

The set of problems mentioned by the managers included 254 propositions. These propositions were coded in the subset of 18 sub-categories and 4 main categories, including (a)-Problems related to the government and laws (1-Problems of creating, registering, and naming; 2-Lack of support and facilitation by the government; 3-Cumbersome laws-Lack of unanimity of government agencies; 4-Government discrimination towards some NGOs; 5-Criticism and the political security attitude of government institutions towards the NGOs;. 6- The requests of the government from the NGOs are not serious for participation, and have a demonstrative aspect); (b)-Financial problems (7- Lack of credit and financial resources and non-payment of expenses;. 8- Lack of a fixed place and rent for the place;. 9- Lack of continuous and fixed financial support by members and supporters; (c) cultural problems (10- lack of cooperation and communication of the NGOs with each other; 11- People's unwillingness to support new and non-charitable issues; 12- Lack of awareness and knowledge of the philosophy of the nature of the NGOs in society; 13- Lack of

teamwork spirit in society and members; 14- People's lack of trust in the NGOs; (d) Scientific and educational problems (15- Lack of expert and competent people in the NGOs; 16- Lack of connection with scientific-research and university centers; 17- Educational problems and lack of providing necessary training for the NGOs in the country's educational system; 18- Non-holding of appropriate training workshops for the NGOs by related institutions). To rank the problems, the questionnaire was sent to all managers of the NGOs in the field of social problems in Tabriz city. The results of rating the problems of the NGOs from the point of view of managers (133 managers) showed that the lack of a fixed place and the rent of the place, lack of teamwork culture in the society and members, cumbersome laws and lack of unanimity of government institutions, lack of credit and financial resources and non-payment of costs, as well as lack of awareness and knowledge of the philosophy of the nature of the NGOs in society are considered the most important problems.

Conclusion

These problems have repeatedly been considered important in previous researches. These problems have repeatedly been considered important in previous researches, e.g., financial problems have been one of the first-level problems of the NGOs in all previous researches. Regarding government problems, the findings of Memarzadeh and Pak Taynet's research (2016) also indicated that for the effectiveness of the NGOs, we need the participation of the NGOs in government policies, and we need the ability of these organizations to interact constructively with the government and

the factor of restrictive governmental legal frameworks regarding the NGOs is one of the eight most important factors that have prevented them from achieving their goals. In Razaghi and Lotfi Khachaki's research in 2017, the mutual distrust between the government and the NGOs, the weakness of the administrative system, and the lack of clear criteria and mechanisms of government supervision have led to challenges in the relationship between the NGOs and the government. In Habibpour's research (2018), the results confirmed that the position of the NGOs in government policies is decorative, instrumental, demonstrative, shadowy, and political. In the same way that the government can provide a suitable environment for the NGOs, the NGOs can implement the development agenda of governments more economically and efficiently, which includes fewer expenses than government departments in the field of social work or managing social welfare institutions. They bridge the gap between local and technical knowledge in an effort to find long-term solutions and provide new approaches in solving problems and disseminating knowledge to other organizations by connecting with local organizations by joining the communication network with the international organization.

Funding

There is no funding support

Authors` Contribution

Conflict of interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

پژوهشی

طراحی و اعتباریابی پرسشنامه‌ی سنجش مشکلات سمن‌های حوزه مسائلی اجتماعی

خدیجه حاتمی خلجان*^۱ ID، مریم قاضی نژاد^۲، سوسن باستانی^۳، فیروز راد^۴ ID

^۱ دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. kh.hatamikheljan@alzahra.ac.ir
^۲ دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. M.ghazinejad@alzahra.ac.ir
^۳ استاد جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. sbastani@alzahra.ac.ir
^۴ استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، تبریز، ایران. Rad-291@yahoo.com

doi 10.22080/ssi.2022.24206.2029

چکیده

هرچند آمارها نشان از رشد تعداد سمن‌ها در کشور دارد اما این توسعه کمی، همراه با توسعه کیفی نبوده و در واقعیت، همخوانی بین تعداد سمن‌ها با عملکردشان وجود ندارد و با مشکلات فراوانی در مسیر تحقق اهدافشان دست‌وپنجه نرم می‌کنند. اهداف: هدف پژوهش حاضر در مرحله اول شناسایی مهم‌ترین مشکلات سمن‌های حوزه مسائلی اجتماعی در شهر تبریز و در مرحله بعد طراحی و اعتباریابی پرسشنامه، جهت رتبه‌بندی این مشکلات است. روش مطالعه: در پژوهش حاضر برای شناسایی مهم‌ترین مشکلات سمن‌ها، از روش مشارکت عملی (کارگاه مسأله‌یابی) استفاده شده که این امر از طریق مشارکت ۴۹ نفر از مدیران سمن‌های حوزه مسائلی اجتماعی شهر تبریز در سال ۱۴۰۰ حاصل گردید. مجموعه مشکلات ذکر شده توسط مدیران از طریق نرم‌افزار مکس کیودا مورد تحلیل قرار گرفت که یافته‌ها در قالب ۲۵۴ گزاره، ۱۸ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی کدگذاری گردید سپس بر اساس گزاره‌های نوشته‌شده توسط خود شرکت‌کنندگان، سنج‌ها تدوین گردید، درواقع مقولات فرعی، مبنای طراحی سنج‌های پرسشنامه قرار گرفت. در مرحله بعد برای بررسی پایایی و روایی پرسشنامه، از نرم‌افزار اسمارت پی آل اس استفاده گردید. یافته‌ها: بنابر نتایج برازش مدل، پرسشنامه طراحی‌شده واجد پایایی و روایی بوده و می‌توان نتایج حاصل از کاربرد آن را معتبر دانست. برای رتبه‌بندی مشکلات، پرسشنامه برای تمامی مدیران سمن‌های حوزه آسیب‌های اجتماعی شهر تبریز ارسال گردید. نتیجه‌گیری: نتایج رتبه‌بندی مشکلات سازمان‌های مردم‌نهاد از نظر مدیران (۱۳۳ مدیر) نشان داد که مؤلفه‌های ۱- نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بهای مکان ۲- عدم وجود فرهنگ کار گروهی در جامعه و اعضا ۳- قوانین دست‌وپا گیر و عدم وحدت رویه دستگاه‌های دولتی ۴- کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن هزینه‌ها ۵- عدم آگاهی و آشنایی با فلسفه وجودی و ماهیت سمن‌ها در جامعه، به ترتیب مهم‌ترین مشکلات سمن‌های مذکور به‌شمار می‌رود.

تاریخ دریافت:

۲ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۸ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:

۸ اسفند ۱۴۰۱

کلیدواژه‌ها:

سمن‌ها، مشکلات، طراحی پرسشنامه، روش مشارکت عملی، رتبه‌بندی، اعتباریابی.

* نویسنده مسئول: خدیجه حاتمی خلجان

آدرس: جامعه‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

ایمیل: kh.hatamikheljan@alzahra.ac.ir

۱ مقدمه و بیان مسأله

جامعه مدنی را می‌توان به‌عنوان ترکیبی از افرادی تلقی کرد که نه برای سودآوری و نه به‌وسیله قدرت دولتی، بلکه در ارتباط با برخی از اهداف عمومی و به‌صورت خودجوش شکل‌گرفته و مستقل از دولت هستند. اگر جامعه مدنی به‌مانند کوه یخ باشد، سازمان‌های مردم‌نهاد بخش فوقانی و قابل‌مشاهده آن است و قسمت تحتانی آن کوه یخ، گروه‌های مردمی، مؤسسات رسمی، احزاب سیاسی و شبکه‌های اجتماعی هستند (ادوارد، ۲۰۰۰: ۷۷-۸۰). در دهه‌های اخیر، این جامعه مدنی تحت عنوان "انقلاب جهانی انجمن" نامیده شده است (سالمون و همکاران^۲، ۱۹۹۹)، به این معنی که سازمان‌های غیرانتفاعی و غیردولتی از نظر تعداد، اهمیت و وسعت افزایش یافته‌اند.

در ایران، سنت خدمات داوطلبانه، سابقه‌ای طولانی دارد. مطالعه در تاریخ اجتماعی ایران نشان می‌دهد که سازمان‌های مدنی به شکل امروزی در جامعه ما بیش از ۱۵۰ سال قدمت دارند من‌جمله قدیمی‌ترین شکل خیریه‌ای ایران که امروز نیز فعالیت دارد، انجمن فرهنگی زنان ارامنه اصفهان است که ۱۰۶ سال قدمت دارد (فلاح، ۱۳۸۱: ۱۳۵). تاریخچه شکل‌گیری نهادهای غیردولتی در شهر تبریز نیز به زمان انقلاب مشروطه به سال ۱۲۸۷ و محاصره تبریز توسط روس‌های تزاری و عدم ورود آذوقه و غله در شهر و وقوع قحطی برمی‌گردد. بعد از پایان محاصره شهر تبریز، تعدادی از خیرین این شهر، انجمنی در عمارت ایالتی تشکیل دادند و اولین اقدام این انجمن در انجام امور خیریه و کمک به مستمندان، تأسیس دارالعهززه در سال ۱۳۳۷ ق بود که در آنجا عده‌ای از بینوایان و معلولین بی‌سرپرست نگهداری می‌شدند (حاجی خیاط، ۱۳۸۵، به نقل از جباری، ۱۳۸۷: ۱۲۳).

باوجود زمینه‌های مناسب مذهبی و تاریخی، ایرانیان در زمینه انجام فعالیت‌های جمعی و گروهی و علی‌الخصوص فعالیت‌های غیرانتفاعی از شرایط مناسبی برخوردار نبوده‌اند، یکی از ریشه‌های زمینه‌ای و تاریخی این امر وضعیت جغرافیایی خاص ایران است که به‌عنوان چهارراه تاریخ تمدن بوده و در مسیر تجارت و تهاجم دیگران قرار داشته است، به انضمام سنت کشاورزی و زراعت‌پیشگی ایرانیان که نوعی روحیه سازگاری را در آنان ایجاد کرده است. از طرف دیگر از آنجا که در زراعت‌پیشگی محدوده هر کس قطعه زمینی است، این قطعه زمین نوعی دوری از سایرین و خوداتکایی به کشاورز می‌بخشد و این عدم‌احتیاج و ارتباط موجبات روحیه تک‌زیستی و عدم‌اتحاد را فراهم آورده است و نوعی تفرقه اجتماعی در میان ایرانیان مشاهده می‌شود (بازرگان، ۱۳۵۷: ۳۱) همه این عوامل به همراه روحیه تجمل‌گرایی و راحت‌طلبی که در سال‌های اخیر در جامعه ایران حاکم گشته است، دست‌به‌دست هم داده‌اند تا سطح «(سرمایه اجتماعی)» که مبنای اصلی فعالیت‌های داوطلبانه و غیرانتفاعی است، در جامعه کاهش پیدا کند.

درحالی‌که آمارها نشان از رشد تعداد سمن‌ها در کشور دارد و در حال حاضر نزدیک به ۲۰ هزار سازمان مردم‌نهاد در کشور وجود دارد، اما از این تعداد تنها ۶۷ درصدشان فعال^۳ بوده و مابقی نیز غیرفعال یا نیمه‌فعال هستند توسعه کمی سمن‌ها همراه با توسعه کیفی آنان نبوده و در واقعیت همخوانی بین تعداد و عملکرد این سازمان‌ها وجود ندارد و در عمل با مشکلات فراوانی دست‌وپنجه نرم می‌کنند (حاتمی، ۱۳۹۹: ۳۲). در تحقیقات پیشین از موانع متعددی مانند ضعف مدیریت، فقدان اعتبار و نداشتن پایگاه اجتماعی، فقدان تخصص و مهارت حرفه‌ای، عدم‌آگاهی این سازمان‌ها نسبت به نقش و جایگاه خود در جامعه، ضعف عضوپذیری، محدودیت منابع مالی و عدم‌حضور فعال در

³ <https://www.etemadonline.com/>

¹ Edward

² Salamon et.al.

۲ پیشینه تحقیق

یعقوبی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیق «تحلیل تأثیر و تأثر اهم مسائل سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران» با استفاده از مطالعه کتب و مقالات مربوط موانع را استخراج و سپس پرسش‌نامه مقایسه زوجی تهیه‌شده را بین ۱۵ نفر از خبرگان و فعالان این حوزه توزیع و با کمک تکنیک دیمتل موانع را سطح‌بندی کردند. بنابر یافته‌های پژوهش، ۶ عامل ضعف در قوانین، فقدان سازوکارهای نظارتی مناسب، دیدگاه ناقص دولتمردان نسبت به اهمیت و جایگاه سمن‌ها، ادراک عدم مشروعیت نزد مردم، ضعف در بانک اطلاعاتی جامع و بروز و عدم اطلاع صحیح مردم از سمن‌ها به‌عنوان مسائل اصلی که مشکل اساسی بر سر راه سمن‌ها بودند و همچنین ۷ عامل سیاست‌زدگی سمن‌ها، ضعف تأمین منابع مالی، ضعف در ارتباطات و همکاری مؤثر بین سمن‌ها، فقدان سرمایه اجتماعی لازم، ضعف در نیروی انسانی کارآمد، فراهم نشدن ظرفیت و بستر لازم توسط دولت و ضعف در مدیریت و راهبری سمن‌ها به‌عنوان عواملی کلیدی که در این بین تأثیری گذاشته و مشکل اصلی را حل می‌کنند شناخته شدند.

حیب‌پور (۱۳۹۸) در پژوهش «الگوی رابطه بین دولت و سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری اجتماعی ایران» با کاربست روش تحلیل محتوای کیفی و تکنیک مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته با راهبرد نمونه‌گیری گلوله‌برفی در بین ۲۱ سازمان غیردولتی موفق در شهر تهران به این نتایج دست یافت که واقعیت‌عاملیت سیاست‌گذاری اجتماعی در ایران، ماهیت دولتی دارد و موقعیت سازمان‌های غیردولتی در این سیاست‌گذاری، موقعیتی تزئینی، ابزاری، نمایشی، سایه‌وار و سیاسی است، نتایج تحقیق دلالت بر امتناع نقش سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری اجتماعی و به تعبیری امتناع اجتماع‌محوری در سیاست‌گذاری اجتماعی ایران دارد.

عرصه‌های بین‌المللی به‌عنوان مشکلات درونی نام‌برده شده‌است علاوه بر مسائلی که سازمان‌های غیردولتی در درون خود با آن مواجه‌اند، مشکلاتی نیز در فضای عمومی فعالیت این سازمان‌ها وجود دارد که شکل‌گیری و فعالیت این سازمان‌ها را با مانع روبرو کرده‌است. از اهم این موارد می‌توان به: تعریف نشدن نوع رابطه دولت با سازمان‌های غیردولتی، عدم وجود هویت جمعی مشترک و روابط سازنده در میان سازمان‌های غیردولتی، فقدان درک و پذیرش نقش سازمان‌های غیردولتی در جامعه، ضعف آمار و اطلاعات در مورد این سازمان‌ها در کشور اشاره کرد.

رشد سمن‌ها در دهه گذشته در شهر تبریز چشمگیر بوده‌است همچنان که تعداد، وسعت و پیچیدگی این سمن‌ها افزایش می‌یابد و نقش و قدرت بیشتری در اجتماع ایفا می‌کنند، سطح انتظارات نیز از آن‌ها بالاتر می‌رود اما در کنار انتظاراتی که متصور است، باید به آسیب‌شناسی و شناسایی مشکلات این سازمان‌ها نیز پرداخته شود زیرا این سازمان‌ها در ارائه برنامه‌ها و خدمات خود با چالش‌های پیچیده‌ای روبرو هستند و از مشکلات عدیده‌ای رنج می‌برند. توجه به تعدد و تنوع این مشکلات، نیاز به مطالعه علمی - تجربی و رتبه‌بندی مشکلات سمن‌ها را برای اقدام در جهت حل و بهبود عملکردشان، ضروری می‌سازد. بیشتر تحقیقات پیشین در این عرصه رویکردی کیفی اتخاذ نموده‌اند که یکی از علل مهم آن نبود پرسشنامه استاندارد جهت سنجش کمی این مشکلات بوده‌است در این راستا پژوهش حاضر درصدد بوده‌است تا در گام نخست به شناسایی مهم‌ترین مشکلات سمن‌های مذکور بپردازد و در گام دوم با طراحی و اعتباریابی پرسشنامه جهت رتبه‌بندی مشکلات شناسایی‌شده، مسؤولین ذی‌ربطی را در اتخاذ و اولویت‌دهی به برنامه‌هایشان در این مسیر یاری دهد و بعلاوه وجود پرسشنامه‌هایی معتبر در این موضوع، می‌تواند راه گشای تحقیقات آتی برای سایر محققین، در امر ارزیابی وضعیت و نیز آسیب‌شناسی مشکلات سمن‌ها باشد.

عدم‌علاقه و مشارکت مردم محلی (۲۱٫۱٪) اشاره می‌کند.

پاتاچاریا^۲ (۲۰۱۶) در تحقیق «مشکلات سازمان‌های غیردولتی در پاکستان» به این یافته رسید که مهم‌ترین مشکلات سازمان‌های غیردولتی در پاکستان عبارتند از: ۱- فرآیند ثبت‌نام بسیار پیچیده است. ۲- اگرچه دولت به سازمان‌های غیردولتی کمک‌های مالی و فنی می‌کند، اما به دلیل روبه‌های اداری مشکلات و تأخیرهایی وجود دارد. ۳- مشکلات مالی ۴- محدودیت کار در مناطق خاص ۵- فساد نخبگان، سیاستمداران و بروکرات‌ها ۵- ناکامی بسیاری از سازمان‌های غیردولتی در انجام تعهدات قانونی‌شان و علنی‌نبودن منابع و میزان بودجه‌شان، فضایی از سوءظن را در اطراف سازمان‌های غیردولتی ایجاد کرده‌است.

یونگ هونگ^۳ و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش «زلزله ونچوان، بهبود، دولت مرکزی، NGO» به این یافته اذعان کردند که مهم‌ترین مشکلات این سازمان‌ها (۱۴۹ سمن منتخب) عبارتند از: ۱- کمبود بودجه (۵۴ درصد) ۲- کمبود نیروی انسانی (۳۹ درصد) ۳- عدم‌ادغام منابع در بین NGO ها (۳۵ درصد) ۴- کمبود فضای اداری (۲۹ درصد) ۵- کمبود دانش حرفه‌ای (۲۹ درصد) ۶- تعامل با دولت محلی (۲۳ درصد) ۷- ابهام سیاست‌ها و قوانین (۲۱ درصد) ۸- عدم تأیید مردم (۳ درصد) ۹- مدیریت داخلی (۲ درصد).

۳ چارچوب نظری پژوهش

از آنجایی که در تحقیق حاضر برای شناسایی مشکلات سمن‌ها روش غالب روش عملی- مشارکتی بوده‌است تا روش کتابخانه‌ای و مطالعه ادبیات موضوع، بنابراین نیاز چندانی به‌مرور رویکردها و نظریه‌های مرتبط با این حوزه وجود ندارد و تنها در باب مهم‌ترین عواملی که در تحقیقات پیشین به‌طور

جوانی و بوزرجمهری (۱۳۹۶) به پژوهشی با عنوان «وضعیت سازمان‌های مردم‌نهاد در روستاها: فرآیند شکل‌گیری، آثار و پیامدها (منطقه مورد مطالعه روستاهای شهرستان رشت خوار)» پرداخته‌اند. اطلاعات لازم برای تحقیق، از طریق مصاحبه نیمه‌ساختارمند با نمونه‌ای برگزیده از هیئت مؤسسين و اعضای فعال سازمان‌های مردم‌نهاد به‌دست‌آمده است با استفاده از فرآیند کدگذاری نظریه بنیانی یافته‌ها نشان داد از مهم‌ترین مشکلات پیش روی این سازمان‌ها در مناطق روستایی می‌توان به عدم‌درک کامل مردم از کارکرد سمن در روستا، کمبود بودجه، وجود فقر فرهنگی، تجربه ناموفق سمن‌های قبلی و وجود دیدگاه منفی به سمن‌ها در مناطق روستایی اشاره کرد.

رازقی و لطفی خاچکی (۱۳۹۷) در تحقیق «تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی، با تأکید بر رابطه آن‌ها با دولت» با روش گراندریافتند فقدان روندهای پایدار برای تولید منابع مالی، چالش‌های جذب و مدیریت منابع انسانی، کمبود سرمایه اجتماعی و نبود انگیزه‌های مشترک واقعی، چالش‌های برنامه‌ریزی و نظارت، نگاه حداقلی و نبود دید کلان و جامع نسبت به مسائل اجتماعی از مهم‌ترین چالش‌های درونی سمن‌ها بوده‌است. همچنین نتایج نشان داد، مقوله‌های رابطه با جامعه و شهروندان، رابطه با سایر سمن‌ها و رابطه با دولت از چالش‌های برون‌سازمانی سمن‌ها بوده‌است.

استیک (۲۰۱۳) در پژوهش^۱ «نقش سازمان‌های غیردولتی در منطق روستایی هلند» به این نتیجه دست‌یافته است که این سازمان‌ها با مشکلات فراوان روبرو هستند. آن‌ها اگر بخواهند وجود داشته باشند باید با آن روبرو شوند. وی در کنار مشکلات مالی (۵۸٫۹٪) به مشکلات اداری (۳۳٫۳٪) و

³ Yunong Huang

¹ Sitek, A

² Bhattacharya, S

۳. **سرمایه‌گذاری‌ها:** این منابع می‌توانند شامل سپرده‌های ثابت، سرمایه‌گذاری‌های مالی، سرمایه‌های امانی و سرمایه‌های وقفی باشند که معمولاً عمومی یا غیر پروژه‌ای هستند (هیلی و سالوی، ۲۰۱۶).

مداخلات سازمان‌های غیرانتفاعی در پرداختن به چالش‌های اقتصادی-اجتماعی به نفع افراد آسیب‌پذیر جامعه، مستلزم تأمین بودجه پایدار اهداکنندگان است که اغلب کنترلی بر آن ندارند و سازمان‌ها خود را از نظر مالی آسیب‌پذیر می‌بینند، به طوری که پایداری سازمان‌های آن‌ها در معرض خطر است (مابویا^۵، ۲۰۱۷: ۱). وابستگی زیاد به بودجه اهداکننده می‌تواند یک سیستم غیرحرفه‌ای را به طور سیستماتیک آسیب‌پذیر کند. علاوه بر این سازمان‌های آسیب‌پذیر مالی دریافتند سرمایه‌گذاران و اهداکنندگان مالی تمایل دارند که کنترل خود را به مناطقی فراتر از حوزه مالی گسترش دهند. احتمالاً سازمان‌هایی که در کشورهای در حال توسعه فعالیت می‌کنند توانمندی در رویکردهای درآمدزایشان بسیار کمتر از کسانی است که در کشورهای پیشرفته فعالیت می‌کنند (آسکاری لینکلن و جاگر^۶، ۲۰۱۶). بسیاری از آن‌ها در کشورهای در حال توسعه با کاهش چشمگیر برنامه‌ها، لغو پروژه‌ها و تعدیل نیرو، به کمبود بودجه پاسخ می‌دهند. این اقدامات منجر به آسیب رساندن به اعتبار و تعطیلی برخی از سازمان‌ها شده است (مابویا، ۲۰۱۷: ۱۱). در نتیجه، پایداری همچنان مهم‌ترین مسأله برای سازمان‌های غیرانتفاعی است و تهیه استراتژی‌هایی که می‌توانند برای تولید درآمد جایگزین و بسیج منابع جدید و اضافی تهیه شوند، نگرانی اصلی این سازمان‌ها است (هیلی و سالوی، ۲۰۱۶).

مکرر بیان شده است مطالب و نظریاتی مورد توجه قرار می‌گیرد. این عوامل عبارتند از مشکلات مربوط به: تأمین (پایداری) مالی، مدیریت سمن، ارتباط سمن با دولت، موانع قانونی و شبکه روابط بین سمن‌ها.

۳/۱ تأمین مالی پایدار^۱

یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های سازمان‌های غیرانتفاعی چگونگی حفظ و پشتیبانی مالی فعالیت‌های NGO است در سطح جهانی، پایداری مالی بسیاری از سازمان‌های مردم‌نهاد نامشخص است اولویت اول هر سازمان غیردولتی این است که اطمینان حاصل کند که بودجه اصلی سازمان به صورت پایدار برآورده می‌شود (اونسونگو، ۲۰۱۴: ۴). به گفته عبدالکریم^۲ (۲۰۰۲)، پایداری مالی شامل مدیریت صحیح مالی، بسیج منابع و تولید درآمد داخلی / خود تأمین مالی است و ارکان اصلی که پایداری را ایجاد می‌کند شامل: ظرفیت تولید درآمد، متنوع سازی درآمد، شیوه‌های خوب مدیریت مالی استراتژیک و شیوه‌های مدیریت ارتباط خوب اهداکننده با گیرنده است (آکولا^۳، ۲۰۱۷: ۲۴). تنوع شیوه‌های تأمین منابع مالی را بالقوه می‌توان به سه منبع اصلی گروه‌بندی کرد

۱. **منابع مالی اهدایی:** این منابع می‌توانند شامل این موارد باشند: اهدا، تأمین بودجه پروژه، کمک‌های مردمی آنلاین، رویدادهای جمع‌آوری کمک‌های مالی و غیره که معمولاً پروژه‌محورند.

۲. **فعالیت‌های درآمدزا:** این منابع می‌توانند شامل دریافت حق عضویت یا حق اشتراک، انتشارات، فروش محصولات، یا اهداء و ارائه خدمات غیر نقدی، از جمله ساعات کار داوطلبانه کارکنان، تعلیم، مشاوره و غیره باشند که معمولاً عمومی و غیر پروژه‌ای هستند.

⁴ Hailey & Salway

⁵ Maboya

⁶ Aschari-Lincoln & Jager

¹ financial sustainability

² Abdelkarim

³ ACHOLA A, E

۳٫۲ ارتباط سمن‌ها با دولت

زمینه ظهور سمن‌ها در ارتباط و نسبت با دولت‌ها معنا پیدا می‌کند، لزوم بررسی رابطه سازمان‌های مردم‌نهاد با دولت به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین عوامل بقا و پایداری این سازمان‌ها ضرورت بیشتری پیدا می‌کند. اهمیتی که حکومت‌ها برای مشارکت‌های مردمی قائل هستند. مقرراتی که برای تأسیس و حمایت از سمن‌ها وجود دارد «تسهیلاتی که در اختیار بخش غیردولتی قرار داده می‌شود و چگونگی ارتباط سازمان‌های دولتی و غیردولتی و سازوکارهای نظارت و کنترل بر عملکرد آن‌ها از مسائل مهمی است که بر رشد و گسترش سمن‌ها تأثیر می‌گذارد، بنابراین در بررسی ثبات و بقای سمن‌ها نمی‌توان نقش دولت‌ها را نادیده گرفت (مقیمی، ۱۳۸۲: ۱۲۱).

سالامون وانهریر^۱ استراتژی‌های مختلف تعامل دولت با سازمان‌های غیردولتی را در طیفی شش‌گانه برمی‌شمرد: ۱- استراتژی بازدارندگی ۲- استراتژی به رسمیت شناختن ۳- استراتژی گزینش ۴- استراتژی ابرازی ۵- استراتژی همیاری و تعاون ۶- استراتژی مکمل (جوانی، ۱۳۹۰: ۲۷) استراتژی بازدارندگی از نگرانی دولت از فعالیت‌های سازمان‌های غیردولتی ناشی می‌شود به‌گونه‌ای که دولت این سازمان‌ها را ضد خود می‌داند. دولت در استراتژی‌های نرم‌تر به تدریج سازمان‌های غیردولتی را به رسمیت می‌شناسد و وارد تعامل محدود با آن‌ها می‌شود، به‌عنوان مثال در استراتژی ابرازی، دولت از نیاز سازمان‌های غیردولتی به حمایت مالی استفاده می‌کند، درواقع این استراتژی بر یک نیاز یک‌طرفه مبتنی است، اما در استراتژی همیاری طرفین به یادگیری از یکدیگر می‌پردازند. استراتژی مکمل به‌عنوان بالاترین سطح تعامل بر تعامل سازمان‌های غیردولتی و دولت از طریق مشارکت در نقاط ضعف و قوت خود جهت دستیابی به اهداف عمومی دلالت دارد (جوانی، ۱۳۹۰: ۲۶۵-۲۶۴)

نجم^۲ (۱۹۹۹) معتقد بود که ما می‌توانیم سازمان‌های مردم‌نهاد را به‌عنوان «کارآفرینان سیاست» ببینیم و سه مرحله از «فرایند سیاست» را تشکیل دهیم که فرایند تصور، طراحی و اجرای اقدامات عمومی است. این فرآیندها را می‌توان به تنظیم برنامه، توسعه سیاست و اجرای سیاست تقسیم کرد. نجم چهار نوع تعامل را میان دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد برمی‌شمرد که عبارتند از: ۱- بیگانگی ۲- تقابلی ۳- ابرازی ۴- همکاری.

ارنشتاین^۳ در مقاله‌ای با عنوان «نردبان مشارکت شهروندان» یک‌گونه شناسی از هشت سطح مشارکت را در یک الگوی نردبان مطرح کرد. از نظر ارنشتاین در پایین‌ترین پله‌ها نردبان، «فریبکاری و درمان» قرار دارد که در آن هیچ قدرتی برای شهروندان قابل‌تصور نیست. این دو پله به‌عنوان سطوح «عدم مشارکت» توصیف می‌شوند. پله‌های سوم و چهارم این نردبان، «اطلاع‌رسانی و مشاوره» است، در اینجا صاحبان قدرت با شهروندان درباره میزانی از مشارکت اتمام‌حجت می‌کنند که درواقع بشنوند و شنیده شوند. آگاه کردن شهروندان از حقایق موجود درباره برنامه‌های حکومت و حقوق و مسؤولیت‌های آنان و راه‌کارهای موجود هنگامی که مشارکت به این سطوح محدود است اما هیچ پیگیری صورت نمی‌گیرد. از این رو هیچ تضمینی از تغییر وضع موجود وجود ندارد (ارنشتاین، ۱۹۶۹: ۱۷۷). «تسکین بخشیدن و فرونشاندن خشم» شهروندان پله‌ای از نردبان مشارکت است که بر اساس آن مدلی از مشارکت ارائه می‌شود که نتیجه‌اش بهره‌مند شدن شهروندان ضعیف از سهمی است که از آن طریق، خشمشان فرومی‌نشیند و به‌طور موقت تسکین می‌یابند. ارنشتاین این سه پله از نردبان مشارکت را زیر عنوان «مساوات‌طلبی نمایشی» قرار می‌دهد. به‌عبارت‌دیگر هنوز در بالاترین پله‌های این نردبان، «شراکت. قدرت تفویض شده و کنترل شهروندی»

³ Arnstein

¹ Salamonvanheier

² Najam

دور از واقع و شتابزده مسؤولان در این مقوله می‌گردند رویه‌های نظارتی عمدتاً به دخالت در این سازمان‌ها و یا اعمال محدودیت‌های غیرمنطقی منجر می‌گردد.

فقدان درک و پذیرش نقش سازمان‌های غیردولتی در جامعه

شاید در نگاه اول مهم‌ترین مشکلی که سازمان‌های غیردولتی با آن روبه‌رو هستند، محدودیت منابع مالی باشد، اما تجربه نشان داده است که سازمان‌هایی که در جامعه هدف خود از پایگاه اجتماعی مناسبی برخوردارند بدون توجه به این مشکل فعالیت‌هایشان را به نحو مطلوبی به انجام می‌رسانند سازمان‌های غیردولتی در ایران از پذیرش اجتماعی مناسب برخوردار نیستند. بیشتر آن‌ها در درون حصار بسته خود فعالیت می‌کنند و ارتباط آن‌ها نهایتاً به ارتباط با جامعه هدفشان محدود می‌گردد و یک تعامل مستمر و پویا با سایر اقشار اجتماع برقرار نکرده‌اند. نداشتن پایگاه اجتماعی در میان مردم موجب عدم استقبال از فعالیت سازمان و در نتیجه افت کارایی این سازمان‌ها می‌گردد. وابستگی جامعه ایران به دولت به دلیل اقتدار دولت ناشی از درآمد نفت باعث شده است تا مردم و بخش خصوصی نقش مهمی را در عرصه فعالیت‌های اقتصادی ایفا نکنند. به این دلایل ضرورت چندانی برای تشکیل جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی از طرف مردم جامعه ما هنوز احساس نشده است این سازمان‌ها از یک ارتباط اندامی (ارگانیکی) و تعریف شده با دولت، بخش خصوصی و سازمان‌های بین‌المللی برخوردار نیستند (محمدی، ۱۳۸۸: ۶۸ به نقل از مدبر و ذاکریان، ۱۳۹۴: ۲۲).

فقدان تخصص و مشکلات مدیریت منابع انسانی

به‌عنوان شکل‌های واقعی‌تری از مشارکت شهروندان شناسایی و مطرح می‌شود. در پله‌های هفتم و هشتم. شهروندان اکثر کرسی‌های تصمیم‌گیری و حق کامل مدیریتی را به دست می‌آورند.

برخی از راهکارهایی که دولت‌ها برای کمرنگ کردن نقش سازمان‌های مردم‌نهاد اتخاذ نموده‌اند، عبارت بود از:

- دخالت مستقیم و غیرمستقیم در فعالیت نهادهای غیردولتی
- سوءاستفاده از نیاز اقتصادی نهادها و وابسته ساختن آن‌ها به خود از نظر اقتصادی،
- نفوذ در بدنه نهادها و سپردن زمام امور آن‌ها دست هواداران خود،
- تبدیل نهادهای غیردولتی به پیمانکاران دولتی (مسعودنیا، ۱۳۸۴: ۷۹ به نقل از عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۸).

در ایران در دهه‌های اخیر به‌جایی آنکه گروه‌ها به شکل‌دهی سازوکار سیاسی بپردازند این دولت بوده که با تکیه بر درآمدهای نفتی به‌طور مستقل سیاست‌هایی را اتخاذ می‌کرده و به شکل‌دهی ساختار اجتماعی اهتمام می‌ورزیده است. وابستگی دولت بر منابع نفتی و درآمدهای حاصل از آن منجر به شکل‌گیری یک ساخت سیاسی تمرکزگرا شده است که نه تنها سازگاری چندانی با جامعه مدنی ندارد بلکه مانع پیدایش و بازدارنده نیز هست. در چنین ساخت سیاسی تشکیلات مستقل مدنی فرصت و امکان چندانی برای ظهور و فعالیت ندارند (دولت‌آبادی و همکاران، ۱۳۷۸: ۴۸).

قوانین و رویه‌های قانونی پیچیده و تعدد رویه‌های جاری در خصوص ثبت این سازمان‌ها مشکل دیگری است. مسؤولان و برنامه‌ریزان دولتی نسبت به ماهیت، جایگاه و نیازهای واقعی سازمان‌های غیردولتی از آگاهی و شناخت کافی برخوردار نیستند. این امر موجب اتخاذ تصمیمات

۴ روش پژوهش

برای شناخت مشکلات سازمان‌های مردم‌نهاد به نظر می‌رسد شاید بهترین روش مشارکت‌دهی عملی مسؤولین خود این سازمان‌ها در بستر تحقیق باشد. بنابراین در پژوهش حاضر برای شناسایی مهم‌ترین مشکلات سمن‌ها از روش مشارکت‌دهی عملی با رویکرد جمع‌آوری داده‌ها از طریق گروه‌های متمرکز^۲ استفاده شده‌است به این طریق که با همکاری معاونت امور اجتماعی- امور سمن‌ها در استانداری استان آذربایجان شرقی از مدیران (که به نظر می‌رسد بیشترین شناخت را می‌توانند از مشکلات سمن‌ها داشته باشند) سمن‌های حوزه مسائل اجتماعی شهر تبریز برای شرکت در کارگاه مسأله‌یابی مشارکتی دعوت به عمل آمد و کارگاه با حضور سمن‌هایی که قبول دعوت کرده بودند (۴۹ سمن) در ۲۸ آذرماه ۱۴۰۰ برگزار شد.

پژوهشگران با شرکت‌کنندگان در مورد قوانینی برای هرچه بهتر برگزار شدن کارگاه توافق کردند. از بین قوانین توافق شده حفظ نظم جلسه، خاموش بودن گوشی‌های تلفن همراه و رعایت حق گفتگوی دیگران مهم‌تر از بقیه بود. بعدازآن ابتدا شرکت‌کنندگان خود را معرفی کردند (بخش‌کنی) سپس برگه‌های سفید در اختیار آنان قرار گرفت تا هر یک از شرکت‌کنندگان، حداقل ۵ مورد از مشکلات عمده و مهم سمن تحت مدیریت خود را در برگه‌ها یادداشت کنند و از شرکت‌کنندگان درخواست شد از ذکر نام خود و نام سازمانشان بر روی برگه خودداری کنند. در مرحله بعد کارت‌ها جمع‌آوری شد و بعد از پایان کارگاه، برگه‌های شرکت‌کنندگان در اختیار پژوهشگران پژوهش حاضر قرار گرفت تا مطالب نوشته‌شده در کارت‌ها با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا کدگذاری و مقوله‌بندی گردد. برای بالا رفتن دقت مقوله‌بندی‌ها، گزاره‌ها چندین بار مرور و در صورت لزوم تغییراتی در مقوله‌بندی‌ها داده شد. بر اساس گزاره‌های نوشته‌شده توسط خود

تنها کلمه‌ای که در عبارت آن جی او^۱ نهفته است و آن را از هر گروه سنتی غیرانتفاعی تفکیک می‌کند، واژه سازمان است، اگر فعالیت داوطلبانه‌ای فاقد سازمان‌دهی به معنای علمی و تخصصی باشد نه تنها در فعالیت خود موفق نخواهد بود بلکه نمی‌توان از واژه و ادبیات مربوط به آن جی اوها درباره آن صحبت به میان آورد. ساختار رهبری داوطلبانه سازمان‌های غیرانتفاعی نیل به اهداف را مشکل می‌سازد. در این سازمان‌ها بیش از دیگر سازمان‌ها، وجود یک چهارچوب مفهومی قوی - برنامه برای اقدام ضروری می‌نماید (موسسه اسمیت بو کلین، ۱۳۸۶: ۱ وانیل به نقل از مقیمی، ۱۳۸۷). بسیاری از سازمان‌های غیردولتی از تخصص کافی برای فعالیت در حوزه‌های موردنظر خود و یا تخصص‌های لازم برای انجام کار گروهی و سازمان برخوردار نیستند. بهره‌گیری از علوم جدید به‌طور مناسب انجام نمی‌پذیرد. استفاده از اینترنت محدود است. بسیاری از سازمان‌ها از سایت اینترنتی برخوردار نیستند، سازمان‌هایی هم که دارای سایت هستند استفاده کافی و مناسب از امکانات آن به عمل نمی‌آورند. ارتباطات این سازمان‌ها هنوز با استفاده از روش‌های سنتی صورت می‌پذیرد. دانش کار جمعی در این سازمان‌ها وجود ندارد و بسیاری از فعالیت‌ها براساس تجربه و آزمون‌وخطا انجام می‌شوند. روش‌های گزارش‌دهی و گزارش‌نویسی رایج در میان این سازمان‌ها ضعیف است که این امر موجب می‌شود تا جذب بودجه از پروژه‌های بین‌المللی مشکل باشد. روابط عمومی این سازمان‌ها ضعیف است و با تکیه به روش‌های سنتی انجام می‌پذیرد. این مسأله نیز باعث ضعف سازمان در معرفی خود و برقراری ارتباط با جامعه می‌گردد. این امر به‌نوبه خود موجب کاهش تأثیرگذاری این سازمان‌ها در جوامع هدف و انحراف از رسالت سازمان می‌شود. بسیاری از سازمان‌های غیردولتی از اعضای برخوردارند که فقط کارت عضویت دارند و هیچ فعالیتی در سازمان به انجام نمی‌رسانند.

²-focus group

¹ NGO

پرسشنامه نام شهر و حوزه فعالیت سمن پرسیده شده بود پرسشنامه‌های متعلق به سمن‌های سایر شهرها و حوزه‌های دیگر حذف گردید و در نهایت اطلاعات مربوط به ۱۳۳ سمن فعال در حوزه مسائل اجتماعی شهر تبریز برای تحلیل، وارد نرم‌افزارهای اس پی اس اس و اسمارت پی آل اس گردید.

۵ یافته‌های پژوهش

۵/۱ یافته‌های حاصل از کارگاه مسأله یابی مشارکتی

تصویر زیر نتایج کدگذاری گزاره‌های شرکت‌کننده را در رابطه با مهم‌ترین مشکلات سمنشان نشان می‌دهد که حاکی از آن است که در مجموع ۲۵۴ کد شناسایی شدند که زیر مجموع ۴ مقوله اصلی ۱- مشکلات مالی ۲- مشکلات فرهنگی ۳- مشکلات مربوط به دولت و قوانین ۴- مشکلات آموزشی، قرارگرفته‌اند و این ۴ مقوله اصلی خود از مقولات فرعی استخراج شده‌اند که در تصویر و جداول (۱) تا (۴) قابل مشاهده است. مقوله‌بندی (جدول ۱) " مشکلات مربوط به دولت و قوانین و رویه‌های نظارتی " سمن‌ها نشان می‌دهد که این مقوله اصلی از ۶ مقوله فرعی ۱- مشکلات ثبتی سمن‌ها ۲- قوانین و رویه‌های نظارتی ۳- عدم حمایت دولت ۴- نگاه امنیتی و سیاسی نهادهای دولتی ۵- مشارکت دهی نمایشی ۶- تبعیض استخراج شده است.

شرکت‌کنندگان سنجه‌ها تدوین گردید. در واقع مقولات فرعی به‌عنوان مبنای طراحی سنجه‌ها و پرسشنامه قرار گرفت که شرح آن در جداول زیر آمده است. در نهایت براساس سنجه‌های برخاسته از مقولات استخراج شده، پرسشنامه اولیه طراحی گردید و پس از تأیید پرسشنامه توسط عده‌ای از مدیران سمن‌ها، داده‌های تحقیق از طریق پرسشنامه الکترونیک^۱ جمع‌آوری شد به این صورت که ابتدا در شهر تبریز با مراجعه به افراد فعال و سرشناس در حوزه سمن‌ها به صورت زنجیروار و روش گلوله برفی با مدیران سمن‌های حوزه آسیب‌های اجتماعی آشنایی حاصل گشت و از طریق آن‌ها امکان آشنایی و ارتباط آنلاین با سایر مدیران نیز، برای تکمیل پرسشنامه فراهم شد.

با توجه به نبود آمارهای دقیق و نیز با توجه به پایین بودن نرخ پاسخ‌دهی در پرسشنامه‌های پستی و الکترونیکی، پرسشنامه برای تمامی مدیران سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی و قشرهای آسیب‌پذیر (زنان خودسرپرست، کودکان بد سرپرست و بی‌سرپرست، فقرا، معتادان به مواد و مسائل جنسی و...) که شماره تماس تلفن همراه آنان موجود بود و یا در گروه‌های مجازی سازمان‌های مردم‌نهاد عضویت داشتند ارسال گردید. تعداد پرسشنامه‌های ارسالی به صورت مستقیم (توسط خود محقق) و غیرمستقیم (گلوله برفی) ۱۰۸۳ مورد بود و تعداد پرسشنامه‌های تکمیلی عودت داده شده ۲۸۳ پرسشنامه بوده است. از آنجایی که در

^۱ به علت حادث شدن شرایط کرونایی

جدول (۱) مقوله‌بندی " مشکلات مربوط به دولت و قوانین و رویه‌های نظارتی "

مقولات اصلی	مقولات فرعی	کدهای اولیه
مشکلات مربوط به دولت و قوانین و رویه‌های نظارتی	مشکلات ثابتی سمن‌ها	اعمال فشار نظر ناظران در تمام مراحل ثبت- پروسه طولانی ثبت- مشکلات نام‌گذاری سمن‌ها- عدم وجود ارگان مشخص واحد برای ثبت- عدم استقبال مردم برای تشکیل سمن به دلیل بروکراسی اداری
	قوانین	عدم وجود قوانین جامع در زمینه ایجاد و تداوم فعالیت سمن‌ها- قوانین دست و پاگیر- شفاف نبودن قوانین- عدم امکان دسترسی به دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های دولتی برای حمایت از اقشار و صنوف مختلف -عدم وجود قوانین حمایتی برای سمن‌ها- نبود قوانین مناسب برای ثبت اشکال جدید فعالیت‌های اجتماعی مانند کارآفرینی اجتماعی غیرانتفاعی-
	عدم حمایت دولت	عدم باورپذیری در دولت برای تکیه بر سمن‌ها - عدم تعامل دولت با سمن‌ها- عدم اعتماد مسؤولین به سمن‌ها - حمایت‌ها تخصصی و به تفکیک نیست - به توان‌افزایی سمن‌ها کاری ندارند - عدم ایجاد انگیزه برای تشکیل یا عضویت در سمن - عدم مشوق‌های لازم برای اعضای تشکلهای مانند کسر خدمت سربازی برای آقایان، استفاده از سربازان نخبه به عنوان نخبه و کار بلد به شکل امریه و... - عدم هماهنگی نهادهای دولتی در حمایت از سمن‌ها مثل عدم هماهنگی وزارت کشور و سازمان تأمین اجتماعی یا سازمان دارایی و امور اقتصادی - عدم همکاری مقامات و شخصیت‌های استانی و شهرستانی در حمایت مالی- عدم برون‌سپاری فعالیت‌های دستگاه‌های دولتی به سمن‌ها
	نگاه امنیتی و سیاسی نهادهای دولتی	آگاهی کم سازمان نظارتی از ماهیت سمن‌ها - عدم تفکیک فعالیت‌های سیاسی از فعالیت‌های غیرسیاسی - عدم تأمین امنیت در فعالیت- نگاه بدبینانه به سمن‌ها- عدم اعتقاد و باور به عملکرد مؤثر سمن‌ها- عملکرد اشتباه و خطای بعضی سمن‌ها و تعمیم آن‌ها به کل سمن‌ها- رقیب دانستن سمن‌ها و سعی در بین بردن سمن‌ها بجای رقابت و تعامل سالم- تعمیم شخصیت حقوقی افراد سیاسی در شخصیت حقیقی افراد در سمن‌ها- ورود نیروهای غیرمتخصص نظامی در سال‌هایی اخیر
	مشارکت دهی نمایشی	شور و مشورت نکردن با سمن‌ها - مشارکت نمایشی و غیرعملی مسؤولان- اهمیت دادن به سمن‌ها تنها در مقطع انتخابات - عدم ایجاد سازوکارهای ایفای نقش برای سمن‌ها - مانع‌تراشی بر سر راه فعالیت‌های سمن‌ها برای مشارکت در اداره جامعه
	تبعیض	توزیع غیرعادلانه تسهیلات- وابسته بودن بعضی از سمن‌ها به دستگاه‌های خاص- دولت توانسته با ایجاد سمن‌های وابسته و تخصیص بودجه و نیز جذب کمک‌های نهادهای مدنی خارجی برای آن‌ها حلقه‌های مالی ایجاد کند که سمن‌ها از آن بهره بگیرند- هر سمنی که اعضای دولتی و حکومتی دارند از امکانات و ... بیشتر برخوردار می‌شود- متأسفانه حمایت‌ها بر اساس برنامه‌ها و توانمندی‌ها و شایستگی‌ها نیست.

هزینه‌ها ۲- نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بها مکان ۳- عدم حمایت مالی مستمر و ثابت توسط اعضا و حامیان، استخراج شده‌است.

مقوله‌بندی (جدول ۲) " مشکلات مالی " سمن‌ها نشان می‌دهد که این مقوله اصلی از ۳ مقوله فرعی ۱- کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن

جدول (۲) مقوله‌بندی " مشکلات مالی "

مقوله اصلی	مقولات فرعی	کدهای اولیه
مشکلات مالی	کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن هزینه‌ها.	ضعف بنیه مالی مؤسس-مشکل بیمه شخصی و متصدی دفتری - بیمه نبودن اعضا و عدم مشارکتشان در بسیاری کارها- عدم آشنایی سمن‌ها با شیوه‌های جدید کارآفرینی و تأمین مالی- دارایی و مالیات - هزینه آب و برق و ... برای سمن‌ها مانند مجتمع‌های صنعتی حساب می‌گردد - سمن‌ها بیشتر بنگاه اقتصادی شدند - عدم توان پرداخت حقوق پرسنل و هزینه‌های جاری
	نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بها مکان	نداشتن مکان ثابت که موجب ریزش اعضا و حامیان می‌شود - پرداخت اجاره‌بها جز هزینه‌های بالای سمن است - اگر برای سمن‌های نوپا مکانی موقتاً رایگان در اختیارشان قرار داده شود این سمن‌ها به احتمال بیشتری پابرجا می‌مانند - نداشتن دفتر و محل کار مستقل که در مالکیت خودشان باشد
	عدم حمایت مالی مستمر و ثابت توسط اعضا و حامیان	عدم تعهد به همکاری و حمایت مالی طولانی‌مدت از سوی اعضا - مقطعی بودن حمایت‌های مالی اهداکنندگان - ریزش اعضا و حامیان اولیه در طول زمان

مقوله‌بندی (جدول ۳) " مشکلات فرهنگی " سمن‌ها نشان می‌دهد که این مقوله اصلی از ۵ مقوله فرعی ۱ - کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن هزینه‌ها ۲- نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بها مکان ۳- عدم حمایت مالی مستمر و ثابت توسط اعضا و حامیان، استخراج شده‌است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول (۳) مقوله‌بندی " مشکلات فرهنگی "

مقوله اصلی	مقولات فرعی	کدهای اولیه
مشکلات فرهنگی	عدم همکاری و ارتباط سمن‌ها با یکدیگر	عدم ارتباط مستمر بین سمن‌ها- عدم همکاری سایر سمن‌ها- عدم اطلاع از فعالیت سایر سمن‌ها و موازی کاری - رقابت غیرسالم بین سمن‌ها و تخریب یکدیگر
	عدم تمایل مردم به حمایت از موضوعات جدید (موضوعات غیر خیریه‌ای)	فرهنگ پایین جامعه که باعث عدم پذیرش و استقبال از فعالیت‌های علمی و فرهنگی سمن می‌شود- حمایت‌ها در زمینه کودکان و فقرا بیشتر است تا در زمینه حقوق شهروندی و ... - مردم سمن را صرفاً در شکل خیریه آن قبول دارند.
	عدم آگاهی و آشنایی با فلسفه وجودی و ماهیت سمن‌ها در جامعه	عدم آشنایی کافی مردم نسبت به فعالیت‌های داوطلبانه و انتظار داشتن درآمد از فعالیت داوطلبانه در سمن- عدم نگاه مدنی به عنصر مردم‌نهاد (اجتماع محور) - حتی مسئولین نیز اهمیت سمن را در توسعه درک نمی‌کنند- عدم جایگاه ارزشی برای فعالیت‌های داوطلبانه و قانونی برای بهبود این سرزمین- تعریف نشدن دقیق اصول کار داوطلبی در کشور- انتظارات شغلی از کار داوطلبانه
	عدم وجود فرهنگ کار گروهی در جامعه و اعضا	اختلاف نظر اعضا و نبود اخلاق مدارا و تساهل- اختلافات شخصی اعضا پیگیری اهداف سمن را مختل می‌کند - فرهنگ همکاری و مشورت در جامعه نهادینه - نشده‌است - تکروی اعضا - عدم تعهد به اهداف سمن
	عدم اعتماد مردم	مردم ترجیح می‌دهند بی‌واسطه به نیازمندان کمک کنند تا از طریق سمن‌ها مانند بحران‌های طبیعی چون زلزله‌های اخیر - گاه معتمدین محلات در جلب حمایت‌های مردمی موفق‌ترند تا سمن‌ها- برخی سازمان‌های مردم‌نهاد یکی از گلوگاه‌های فساد اقتصادی‌اند و سوءاستفاده آن‌ها موجب سلب اعتماد مردم گردیده.

مشکلات آموزشی و عدم ارائه آموزش‌های موردنیاز سمن‌ها در نظام آموزشی کشور ۴-عدم برگزاری کارگاه‌های آموزشی مطلوب برای سمن‌ها از سوی نهادهای مرتبط، استخراج شده‌است.

مقوله‌بندی (جدول ۳) " مشکلات آموزشی " سمن‌ها نشان می‌دهد که این مقوله اصلی از ۴ مقوله فرعی ۱-کمبود افراد متخصص و کاردان در سمن ۲- عدم ارتباط با مراکز علمی - پژوهشی و دانشگاهی ۳-

جدول (۴) مقوله‌بندی " مشکلات علمی - آموزشی "

مقوله اصلی	مقولات فرعی	کدهای اولیه
مشکلات آموزشی	کمبود افراد متخصص و کاردان در سمن	عدم حضور اساتید مجرب و مطلع - آموزش‌های فرد محور - عدم حضور افراد یا مدیران مؤثر در سمن‌ها - متخصصین علوم اجتماعی حتی اساتید دانشگاه سهم چندانی در تشکیل و اداره سمن‌ها ندارند - عدم درک درست از مدیریت نوین سمن‌ها
	عدم ارتباط با مراکز علمی - پژوهشی و دانشگاهی	عدم پرداخت رسانه‌های جمعی به سمن‌ها - عدم بهره‌مندی سمن‌ها از تبلیغات در صداوسیما - عدم وجود بسترهای پژوهشی میدانی - عدم ارتباط سمن‌ها با مؤسسات عالی آموزشی - عدم ارتباط با نخبگان دانشگاهی - نبود بانک اطلاعاتی منسجم از خانوارهای نیازمند
	مشکلات آموزشی و عدم ارائه آموزش‌های مورد نیاز سمن‌ها در نظام آموزشی کشور	وجود موانع فرهنگی منسوخ در آموزش - عدم آموزش تخصصی و مستمر - نبود واحد آموزش در مرجع صدور پروانه - نبود دانش علوم اجتماعی در کار انسان دوستانه
	عدم برگزاری کارگاه‌های آموزشی مطلوب برای سمن‌ها از سوی نهادهای مرتبط	برگزاری کارگاه‌های توان‌افزایی بدون نیازسنجی از سمن‌ها - برگزاری کارگاه‌های تکراری قبلی با سرکار آمدن مدیران جدید - عدم کفایت دوره‌های آموزشی

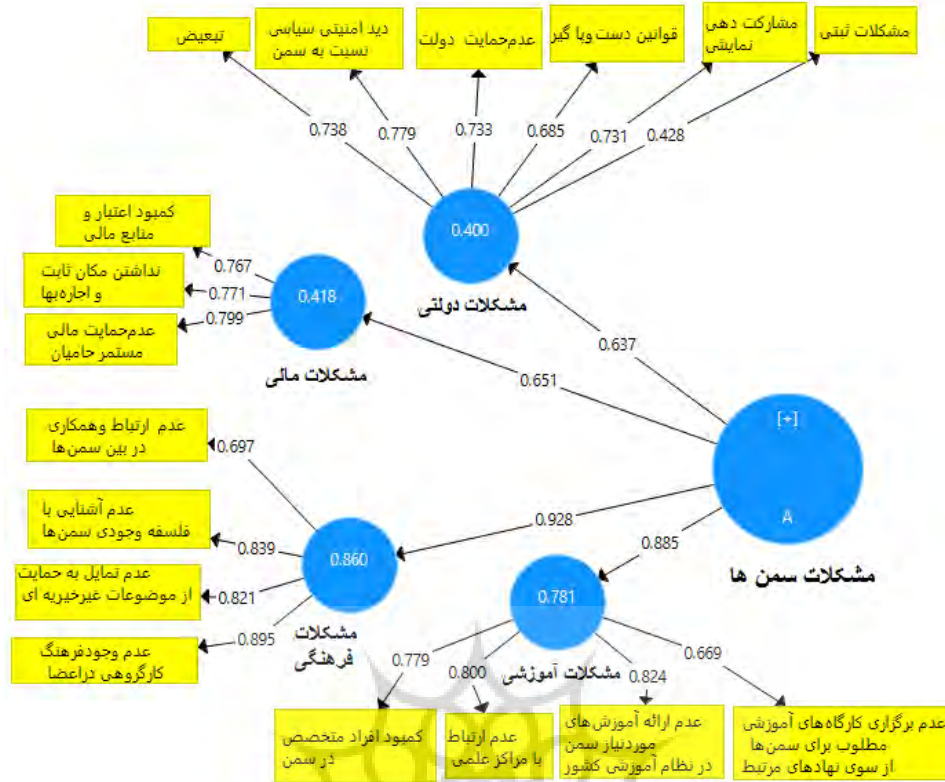
استخراج‌شده) و اعتبار واگرا استفاده گردید که در ادامه به ترتیب وضعیت آن مبتنی بر محاسبات نرم افزار smart pls گزارش شده است.

قابلیت اعتماد: در بحث سنجش بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه، اگر مقدار آن از ۰/۴ بیشتر باشد، می‌توان نتیجه گرفت واریانس بین سازه و شاخص‌های آن، از واریانس خطاهای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و قابلیت اعتماد آن مورد قبول است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۲). نتایج در مورد چهار شاخص مشکلات سمن‌ها گویای آن است که بار عاملی برای بعد دولتی ۰/۶۳، برای بعد مالی ۰/۶۵، برای بعد فرهنگی ۰/۹۲، برای بعد آموزشی به میزان ۰/۸۸ است و بر همین اساس برازش مدل تأیید می‌گردد.

همان‌طور که پیش‌تر در قسمت روش‌شناسی اشاره گردید بر اساس گزاره‌های نوشته‌شده توسط خود شرکت‌کنندگان سنج‌ها تدوین گردیده است درواقع مقولات فرعی به‌عنوان مبنای طراحی سنج‌ها و پرسشنامه قرار گرفته و براساس سنج‌های برخاسته از مقولات استخراج‌شده پرسشنامه طراحی شده است. از پاسخگویان خواسته شد با توجه به تجربیاتشان از فعالیت در سمن، مشکلات (سنج‌ها) را از نظر اهمیت، از صفر تا ۱۰ درجه‌بندی کنند.

۵٫۲ برازش مدل

در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی و روایی پرسشنامه، معیارهای قابلیت اعتماد، قابلیت اطمینان ساختاری (پایایی ترکیبی)، قابلیت اعتماد شاخص، اعتبار همگرا (میانگین واریانس

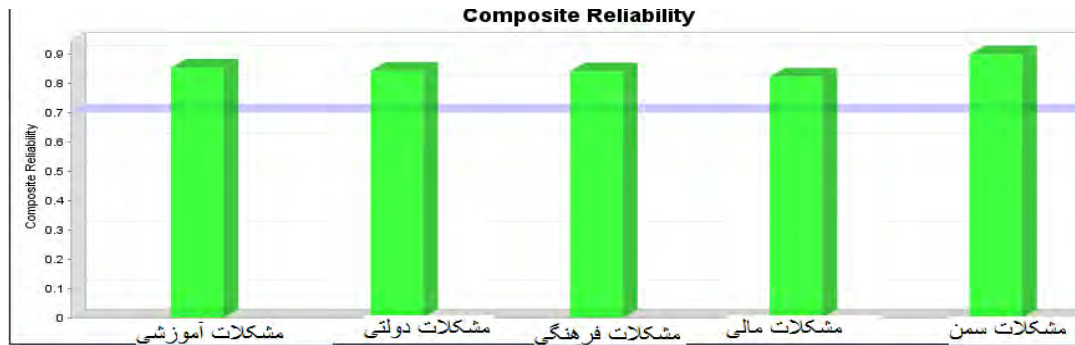

نمودار (۱) تحلیل عاملی تأییدی سازه مشکلات سمن

می‌رود و از معیار آلفای کرونباخ ارجح‌تر است، پایایی ترکیبی برخلاف آلفای کرونباخ که به‌طور ضمنی فرض می‌کند هر شاخص وزن یکسانی دارد متکی بر بارهای عاملی حقیقی هر سازه است در یک مدل مناسب برای اهداف اکتشافی ضرایب پایایی کل باید بزرگ‌تر از ۰/۶ و برای اهداف تأییدی باید از ۰/۷ بزرگ‌تر و از ۰/۹۵ کوچک‌تر باشند، مطابق نمودار (۲)، همه ضرایب از ۰/۷ بزرگ‌تر هستند و از ۰/۹۵ کوچک‌تر هستند بنابراین صحت مدل اندازه‌گیری تأیید می‌شود (داوری و رضازاده، ۱۳۹۲).

لازم به ذکر است در این مرحله پس از محاسبه بارهای عاملی، آن گویه‌هایی که بار عاملی کمتر از ۰/۴ داشتند از مدل اندازه‌گیری حذف گردیدند در مدل حاضر گویه «اعتماد مرم به سمن‌ها» از سازه مشکلات فرهنگی به علت بار عاملی کمتر از ۰/۴ حذف گردید

قابلیت اطمینان ساختاری (پایایی ترکیبی): این ضریب قابلیت اطمینان ابزار اندازه‌گیری را می‌سنجد. این معیار برای اندازه‌گیری پایایی به کار

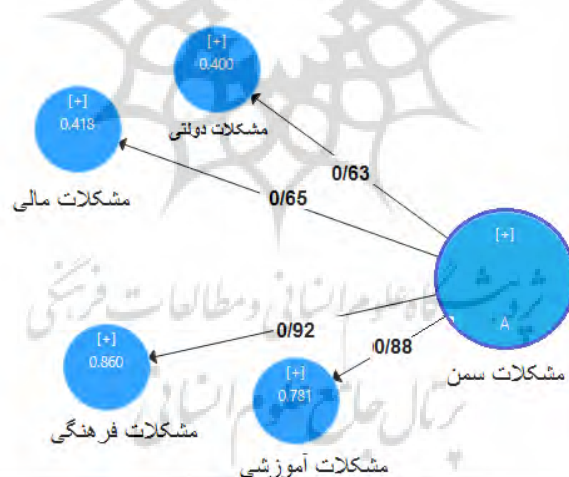

نمودار (۲) پایایی ترکیبی مشکلات سمن و ابعاد آن

گرفتن از مجموع توان دوم بارهای عاملی سه متغیر پنهان مرتبه اول یعنی مشکلات دولتی (۰/۶۳)، مشکلات مالی (۰/۶۵) مشکلات فرهنگی (۰/۹۲) و مشکلات آموزشی (۰/۸۸) است. با توجه به این که میزان بحرانی برای معیار اعتبار همگرا ۰/۵ است در نتیجه میزان (AVE) اعتبار همگرا را برای سازه مشکلات سمن ۰/۶۳ استاس که بالاتر از میزان بحرانی است و مورد تأیید قرار دارد.

اعتبار همگرا:

اعتبار همگرا: این اعتبار به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات (شاخص) خود با میانگین واریانس مشترک بین هر سازه با شاخص‌های خود می‌پردازد (هیر و دیگران، ۲۰۱۴: ۱۱۴ به نقل از حسن‌پور ۱۳۹۶). لازم به ذکر است این میزان (AVE) به روش دستی محاسبه شده و حاصل میانگین

نمودار (۳) مقادیر اشتراکی برای چهار سازه مرتبه اول مشکلات سمن‌ها

به صورت واقعی از سازه دیگر متمایز است (هیر و دیگران، ۲۰۱۴: ۱۰۴ به نقل از حسن‌پور ۱۳۹۶)، در تحقیق حاضر برای سنجش اعتبار و اگر از روش بارهای عاملی متقابل استفاده شده است، که براساس آن باید بارهای عاملی خارجی شاخص مرتبط با سازه، بزرگ‌تر از همه بارهای عاملی آن در

$$AVE = \frac{0/63^2 + 0/65^2 + 0/92^2 + 0/88^2}{4} = 0/63$$

اعتبار واگرا: این معیار بدین صورت سنجیده می‌شود که چه میزان به واسطه داده‌های تجربی، یک سازه

با سازه‌های دیگر است بنابراین پرسشنامه واجد اعتبار واگرا است.

ارتباط با سازه‌های دیگر باشد نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد بارهای عاملی خارجی شاخص‌های مرتبط با هر سازه، بزرگ‌تر از همه بارهای عاملی آن در ارتباط

جدول (۵) نتایج اعتبار واگرای پرسشنامه

مشکلات مالی	مشکلات فرهنگی	مشکلات دولتی	مشکلات آموزشی	
۰/۴۵	۰/۹۶	۰/۳۹	۰/۶۱	عدم وجود روحیه همکاری_ در بین سمن‌ها
۰/۴۵	۰/۸۳	۰/۴۰	۰/۶۰	عدم آشنایی با فلسفه وجودی سمن‌ها
۰/۳۷	۰/۵۶	۰/۳۲	۰/۳۸	عدم آشنایی با ماهیت_ فعالیت‌های داوطلبانه
۰/۳۱	۰/۷۹	۰/۴۶	۰/۶۲	عدم تمایل به حمایت_ از موضوعات غیر خیریه‌ای
۰/۴۱	۰/۸۸	۰/۴۵	۰/۷۰	عدم وجود فرهنگ_ کارگروهی در اعضا
۰/۲۰	۰/۶۱	۰/۴۳	۰/۸۲	عدم ارائه آموزش‌های_ مورد نیاز سمن_ در نظام آموزشی کشور
۰/۳۶	۰/۶۴	۰/۳۰	۰/۷۷	کمبود افراد متخصص_ در سمن
۰/۴۱	۰/۶۲	۰/۳۲	۰/۸۰	عدم ارتباط_ با مراکز علمی
۰/۲۵	۰/۵۱	۰/۵۱	۰/۶۶	عدم برگزاری کارگاه‌های آموزشی مطلوب برای سمن از سوی نهادهای مرتبط
۰/۱۵	۰/۳۶	۰/۶۸	۰/۲۵	قوانین دست‌وپا گیر
۰/۲۸	۰/۴۰	۰/۷۳	۰/۴۶	مشارکت دهی_ نمایشی
۰/۳۴	۰/۳۴	۰/۷۳	۰/۳۱	تبعیض
۰/۲۲	۰/۱۸	۰/۴۲	۰/۳۰	مشکلات ثبتی
۰/۲۳	۰/۴۹	۰/۷۳	۰/۴۴	عدم حمایت دولت
۰/۷۷	۰/۳۴	۰/۲۶	۰/۲۹	نداشتن مکان ثابت_ و اجاره‌بها
۰/۸۰	۰/۵۱	۰/۲۵	۰/۳۵	عدم حمایت مالی_ مستمر حامیان
۰/۷۶	۰/۳۵	۰/۲۸	۰/۲۹	کمبود اعتبار و_ منابع مالی

حاصل با استفاده از آزمون رتبه‌بندی فریدمن رتبه‌بندی گردید نتایج جدول (۶) نشان می‌دهد، مقدار خی دو و سطح معنی‌داری کمتر از ۵ درصد است بنابراین تفاوت معنی‌داری بین متغیرها (نوع مشکلات) در میزان اهمیت آن‌ها برای پاسخگویان وجود دارد.

بنابر نتایج برآزش مدل پرسشنامه طراحی شده واجد پایایی و روایی است و می‌توان نتایج حاصل از کاربرد آن را معتبر دانست

رتبه‌بندی مشکلات سمن‌ها: بعد از اولویت‌بندی مشکلات سمن‌ها توسط پاسخگویان، داده‌های

جدول (۶) آزمون رتبه‌بندی فریدمن، رتبه‌بندی مشکلات سمن‌ها

۱۵۰/۲۳۶	ضریب کای اسکوئر
۱۷	درجه آزادی
۰,۰۰۰	سطح معنی‌داری

- نتایج رتبه‌بندی برای معیارهای مشکلات سازمان‌های مردم‌نهاد به شرح جدول و نمودار ذیل است که نشان می‌دهد مؤلفه‌های زیر مهم‌ترین مشکلات سمن‌ها بشمار می‌رود:
- نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بها مکان
- عدم وجود فرهنگ کار گروهی در جامعه و اعضا
- قوانین دست‌وپا گیر و عدم وحدت رویه دستگاه‌های دولتی
- کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن هزینه‌ها
- عدم آگاهی و آشنایی با فلسفه وجودی و ماهیت سمن‌ها در جامعه

جدول (۷) رتبه‌بندی اهمیت مشکلات سمن‌ها

میانگین رتبه	مؤلفه
۱۱/۵	نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بها مکان
۱۱/۱۴	عدم وجود فرهنگ کار گروهی در جامعه و اعضا
۱۱/۰۷	قوانین دست‌وپا گیر و عدم وحدت رویه دستگاه‌های دولتی
۱۰/۶۹	کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن هزینه‌ها
۱۰/۴۹	عدم آگاهی و آشنایی با فلسفه وجودی و ماهیت سمن‌ها در جامعه
۱۰/۲۹	عدم حمایت مالی مستمر و ثابت توسط اعضا و حامیان
۱۰/۲۶	درخواست‌های دولت از سمن برای مشارکت، جدی نیست
۹/۸۸	عدم ارائه آموزش‌های موردنیاز سمن‌ها در نظام آموزشی
۹/۵۷	روحیه تکراری و عدم همکاری و ارتباط سمن‌ها با یکدیگر
۹/۵۴	عدم حمایت و تسهیلگری دولت
۹/۵۱	عدم تمایل مردم به حمایت از موضوعات جدید
۹/۰۲	عدم ارتباط با مراکز علمی - پژوهشی و دانشگاهی
۸/۹۵	تبعیض دولت نسبت به بعضی از سمن‌ها
۸/۷۱	دید امنیتی سیاسی دستگاه‌های دولتی نسبت به سمن‌ها
۸/۶۹	عدم برگزاری کارگاه‌های آموزشی مطلوب برای سمن‌ها
۸/۳۵	کمبود افراد متخصص و کاردان در سمن
۸/۲۳	مشکلات ایجاد و ثبت و نام‌گذاری
۵/۱۱	عدم آشنایی کافی اعضا از ماهیت فعالیت‌های داوطلبانه

۶ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر برای شناسایی مهم‌ترین مشکلات سمن‌های حوزه مسائل اجتماعی، از روش مشارکت عملی با رویکرد جمع‌آوری داده‌ها از طریق گروه‌های متمرکز استفاده گردیده است. این امر از طریق مشارکت ۴۹ نفر از مدیران (که به نظر می‌رسد بیشترین شناخت را می‌توانند از مشکلات سمن‌ها داشته باشند) سمن‌های حوزه مسائل اجتماعی شهر تبریز حاصل گردید. مجموعه مشکلات ذکر شده توسط مدیران شامل ۲۵۴ گزاره بوده است. این گزاره‌ها در زیرمجموعه ۱۸ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی کدگذاری گردید که عبارتند از: (۱) مشکلات مربوط به دولت و قوانین (۱- مشکلات ایجاد و ثبت و نام‌گذاری ۲- عدم حمایت و تسهیل‌گری دولت ۳- قوانین دست‌وپاگیر و عدم وحدت رویه دستگاه‌های دولتی ۴- تبعیض دولت نسبت به بعضی از سمن‌ها ۵- دید امنیتی سیاسی دستگاه‌های دولتی نسبت به سمن‌ها ۶- درخواست‌های دولت از سمن برای مشارکت، جدی نیست و جنبه نمایشی دارد) (۲) مشکلات مالی (۷- کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن هزینه‌ها ۸- نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بها مکان ۹- عدم حمایت مالی مستمر و ثابت توسط اعضا و حامیان (۳) مشکلات فرهنگی (۱۰- عدم همکاری و ارتباط سمن‌ها با یکدیگر ۱۱- عدم تمایل مردم به حمایت از موضوعات جدید و غیر خیریه‌ای ۱۲- عدم آگاهی و آشنایی با فلسفه وجودی و ماهیت سمن‌ها در جامعه ۱۳- عدم وجود فرهنگ کار گروهی در جامعه و اعضا ۱۴- عدم اعتماد مردم به سمن‌ها (۴) مشکلات آموزشی (۱۵- کمبود افراد متخصص و کاردان در سمن ۱۶- عدم ارتباط با مراکز علمی - پژوهشی و دانشگاهی ۱۷- مشکلات آموزشی و عدم ارائه آموزش‌های مورد نیاز سمن‌ها در نظام آموزشی کشور ۱۸- عدم برگزاری کارگاه‌های آموزشی مطلوب برای سمن‌ها از سوی نهادهای مرتبط)

بر اساس گزاره‌های نوشته‌شده توسط خود شرکت‌کنندگان سنج‌ها تدوین گردید. در واقع مقولات فرعی به‌عنوان مبنای طراحی سنج‌ها و پرسشنامه قرار گرفت. بنابر نتایج برازش مدل پرسشنامه طراحی‌شده واجد پایایی و روایی بوده و می‌توان نتایج حاصل از کاربرد آن را معتبر دانست. نتایج حاصل از کاربست پرسشنامه مذکور نشان داد که مؤلفه‌های ۱- نداشتن مکان ثابت و اجاره‌بها مکان ۲- عدم وجود فرهنگ کار گروهی در جامعه و اعضا ۳- قوانین دست‌وپاگیر و عدم وحدت رویه دستگاه‌های دولتی ۴- کمبود اعتبار و منابع مالی و پرداخت نشدن هزینه‌ها ۵- عدم آگاهی و آشنایی با فلسفه وجودی و ماهیت سمن‌ها در جامعه، به ترتیب مهم‌ترین مشکلات سمن‌ها حوزه مسائل اجتماعی در شهر تبریز بشمار می‌رود.

این مشکلات به‌طور مکرر در تحقیقات پیشین، مهم شمرده شده‌اند به‌عنوان مثال، مشکلات مالی سمن‌ها در تمامی تحقیقات پیشین جزو مشکلات درجه اول سمن‌ها شمرده شده است در مورد مشکلات دولتی، یافته‌های تحقیق معمار زاده و پاک‌طینت (۱۳۸۵) نیز حاکی از آن بود که برای اثربخشی تشکلهای غیردولتی، مشارکت تشکلهای در سیاست‌گذاری‌های دولت و توانایی تعامل سازنده با دولت نیاز است و عامل چارچوب‌های قانونی محدودکننده دولت در خصوص تشکلهای غیردولتی از مهم‌ترین عوامل هشت‌گانه عمده بازدارنده NGO ها در رسیدن به اهدافشان بوده است در تحقیق «تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی، با تأکید بر رابطه آن‌ها با دولت» که توسط رازقی و لطفی خاچکی در سال ۱۳۹۷ انجام گرفته است بی‌اعتمادی دوطرفه میان دولت و سمن‌ها، عدم گشودگی نهادهای دولتی و ضعف سیستم اداری و مشخص نبودن معیارها و سازوکار نظارتی دولت منجر به چالش در رابطه بین سمن‌ها با دولت شده است. در تحقیق حبیب پور

1-focus group

موضوع که فعالیت در سمن‌ها به‌عنوان سابقه اشتغال بکار لحاظ شود و همچنین کسر سربازی جوانان فعال مستمر در سمن‌ها. یافته‌های میدانی پژوهش حاضر این نکته روشن کرد که سمن‌ها و به‌خصوص سمن‌های نوپا با مشکلات مالی عدیده‌ای روبه‌رو هستند. به‌طور مثال مشاهده گردید که بعضی از سمن‌ها از نصب تابلوی سمن بر سردر مکان سمن خودداری می‌کنند (درحالی‌که نصب تابلو می‌تواند باعث شناسایی و معرفی بیشتر سمن در محیط و جذب منابع و کمک‌های بیشتر گردد). وقتی علت را جویا شدیم بیان کردند که با نصب تابلو هزینه‌های انرژی برایشان در سطح مشترکین غیر خانگی و صنعتی محاسبه می‌گردد که دارای بار مالی مضاعف برای سمن‌هاست. همچنین وضع مالیات برای فعالیت سمن‌ها باعث تضعیف بیشتر سمن‌ها می‌گردد و سمن‌هایی هستند که به خاطر مسائل مالیاتی ترجیح می‌دهند بدون مجوز و شناسایی از سوی دولت به فعالیتشان ادامه دهند و این مغایر با سیاست کلی دولت در ابتدا بر تقویت سمن‌هاست. بسیاری از مدیران سمن‌ها به این نکته باور داشتند که در مورد سمن‌های تازه تأسیس لزوم حمایت‌های دولتی برای تقویت جامعه مدنی ضرورت دارد.

• ارتقای کیفیت فعالیت سمن‌های تخصصی، از طریق ارتباط با نهادهای آموزش عالی و تربیت کادرهای تخصصی موردنیاز.

• با کاهش خودمحوری، افزایش مدارای اجتماعی، افزایش میزان ضابطه‌مندی و مسؤولیت‌پذیری افراد، افزایش اعتماد اجتماعی، میزان تمایل به کار گروهی در افراد افزایش می‌یابد بنابراین با توجه به این امر که مؤلفه «عدم‌وجود فرهنگ کار

(۱۳۹۸) نیز نتایج مؤید این امر بود که واقعیت عاملیت سیاست‌گذاری اجتماعی در ایران، ماهیت دولتی دارد و موقعیت سازمان‌های غیردولتی در این سیاست‌گذاری، موقعیتی تزئینی، ابزاری، نمایشی، سایه‌وار و سیاسی است. در حالی‌که به همان طریق که دولت می‌تواند محیطی مناسب برای سازمان‌های غیردولتی فراهم کند، سازمان‌های غیردولتی هم می‌توانند دستور کار توسعه دولت‌ها را با استفاده از روش‌های انعطاف‌پذیر و نوآورانه در سطوح مردمی به‌طور اقتصادی‌تر و کارآمدتر اجرا کنند که شامل هزینه‌های کمتری از ادارات دولتی در زمینه کار اجتماعی و یا مدیریت مؤسسات رفاه اجتماعی باشد. آن‌ها شکاف بین دانش محلی و فنی را در تلاش برای یافتن راه‌حل‌های بلندمدت پر می‌کنند و رویکردهای جدید، در حل مسائل و انتشار دانش به سازمان‌های دیگر از طریق ارتباط با سازمان‌های محلی به‌وسیله پیوستن به شبکه ارتباط با سازمان‌های بین‌المللی ارائه می‌دهند (سیچسکو، ۲۰۰۹ به نقل از حاتمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۴).

پیشنهادها

• استفاده از ظرفیت‌های رسانه‌ها، جراید و خصوصاً صداوسیما برای شناساندن سمن‌ها و انعکاس فعالیت‌های آن‌ها در جامعه.

• استفاده از سمن‌ها در کارگروه‌ها و کمیته‌های استانداری‌ها و فرمانداری‌ها به‌عنوان یک عضو ثابت و لایتغیر بخصوص در کمیته‌های مرتبط با موضوع فعالیت هر سمن.

• افزایش مشارکت در سمن‌ها با تشویقی‌های مانند ارائه تسهیلات بیمه‌ای برای قراردادهای سمن‌ها، یارانه بیمه تأمین اجتماعی برای اعضای ثابت و تمام‌کار سمن‌ها، تسهیل جذب نیروهای سمن‌ها در اشتغال دولتی و غیردولتی، مقرر کردن این

¹ Ciucescu

کشور، برنامه‌هایی در جهت آموزش کار تیمی و مهارت‌های مدارای اجتماعی و... تدوین گردد.

گروهی در جامعه و اعضا» دومین رتبه را در میان مشکلات سمن‌ها داشته است ضرورت دارد در نظام آموزش و پرورش

منابع

داوری، علی، رضازاده، آرش (۱۳۹۳). *مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS*. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

جباری، حبیب (۱۳۸۷). *مشارکت و فقر: تحلیل جامعه‌شناختی نقش مشارکت اجتماع مدار بر امکان خروج از فقر در شهر تبریز*، رساله دکتری دانشگاه تهران.

دولت‌آبادی، عشرت، شعبانی، فاطمه (۱۳۷۹). *موانع ساختاری NGO ها در ایران. ماهنامه نافه*. پیاپی ۷-۵، ۴۸-۵۴.

جوانی، خدیجه، بوزرجمهری، خدیجه، شایان، حمید، قاسمی، مریم (۱۳۹۶). *وضعیت سازمان‌های مردم‌نهاد در روستاها: فرآیند شکل‌گیری، آثار و پیامدها منطقه مورد مطالعه روستاهای شهرستان رشتخوار*. *پژوهش‌های روستایی*، ۸(۱)، ۱۶۷-۱۵۲.

رازقی، لطفی. *خاچکی، بهنام (۱۳۹۷)*. تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی، با تأکید بر رابطه آن‌ها با دولت. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۵(۱۱)، ۱۲۸-۹۷.

جوانی، فاطمه (۱۳۹۰). *بررسی رابطه دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد با رویکرد شیگتومی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد تهران شمال.

فلاح، مه‌لقا (۱۳۸۱). *تقویت ارتباط تشکلیها با دولت، شهرداریها و سازمان‌های محلی*. *مجموعه مقالات ارتباط تشکلیهای داوطلبانه مردمی با دولت*، ۱۳۰-۱۲۱.

حاتمی خلجان، خدیجه، قاضی نژاد، مریم، راد، فیروز، باستانی، سوسن (۱۳۹۹). *فرا تحلیل پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه سازمان‌های مردم‌نهاد، با تأکید بر علل مشارکت افراد در این سازمان‌ها، جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه*، ۹(۲)، ۴۶-۲۳.

عنابستانی، علی‌اکبر، شایان، حمید، جلالیان، حمید، تقی‌لو، علی، خسروبیگی، رضا (۱۳۹۱). *تحلیل عوامل ساختاری مؤثر بر مشارکت روستاییان در توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی شهرستان ایجرود-استان زنجان*. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)*، ۱۲(۲۴)، ۴۵-۲۵.

حبیب‌پور، کرم (۱۳۹۸). *الگوی رابطه بین دولت و سازمان‌های غیردولتی در سیاست‌گذاری اجتماعی ایران، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۶(۱۳)، ۲۳۱-۲۵۵.

مسعودنیا. حسین (۱۳۸۴). *جامعه مدنی و نهادهای غیردولتی در ایران*. علوم اداری و اقتصاد، ۲(۱۷)، ۱۳۵-۱۱۹.

حسن‌پور، آرش، قاسمی، وحید (۱۳۹۶). *ساخت، طراحی و برازش مدل و ارائه سنجه‌ای برای سنجش سرمایه فرهنگی*. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۷(۲-۱)، ۹۵-۵۵.

مقیمی، سیدمحمد (۱۳۸۷). *اخلاق سازمانی، جوهره فرهنگ سازمانی کارآمد، فرهنگ مدیریت*، شماره ۱۷، ۸۸-۶۳.

مطالعات راهبردی ورزش و جوانان شماره
۲۹، ۹۶-۷۷.

یعقوبی، الهام. محمدی، سارا، نوشیروان بابلی، پگاه،
خانمحمدی، هادی (۱۴۰۰). تحلیل تأثیر و
تأثر اهم مسائل سازمان‌های مردم‌نهاد در
ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی
سیاست‌گذاری عمومی، ۱۱ (۴۰)، ۷۴-۱۰۰.

Abdelkarim, R.T. (2002). The Long Term
Financial Sustainability of the
Palestinian NGO sector. *Welfare
Association Consortium* 1-32.

Achola A, E. (2017). *Influence of financial
sustainability factors on growth of
NGOs in Kenya* (Doctoral dissertation,
Maseno University).

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen
participation. *Journal of the American
Institute of planners*, 35(4), 216-224.

Aschari-Lincoln, J. & Jäger, U. P. (2016). *Analysis
of determinants of revenue sources for
international NGOs: Influence of
beneficiaries and organizational
characteristics*. *Nonprofit and Volun-
tary Sector Quarterly*, 45(3), 612-629.

Bhattacharya, S. (2016). Civil society in
Pakistan: functioning and challenges.
*South Asian Journal of Multidiscipli-
-nary Studies*, 3(3), 24-45.

Edwards, M. (2000). *NGO rights and
responsibilities. A new deal for global
governance*. London: The Foreign
Policy Centre.

Hailey, J. & Salway, M. (2016). New routes to
CSO sustainability: the strategic shift
to social enterprise and social
investment. *Development in Practice*,
26(5), 580-591.

Hair, Joseph et all. (2014) *A primer on partial
least squares structural equation
modeling (SMART PLS-SEM)*, SAGE
Publications.

مقیمی، سید محمد (۱۳۸۲). سازمان‌های غیردولتی
کارآفرین. *مجله فرهنگ مدیریت*، ۳، ۱۲۴-
۹۵.

مدبر، روح‌الله، ذاکریان، مهدی، (۱۳۹۴). نقش
تشکل‌های غیردولتی جوانان «YNGOs» در
کسب منافع ملی جمهوری اسلامی ایران.

Huang, Y. Zhou, L. & Wei, K. (2011). 5.12
Wenchuan earthquake recovery
government policies and NGOs'
participation. *Asia Pacific Journal of
Social Work and Development*, 21(2), 77-
91.

Maboya, M. (2017). *Exploring the funding
challenges and financial sustainability
trends of selected non-profit
organisations in South Africa* (Doctoral
dissertation, University of Pretoria).

Najam, A., Young, D. R., Koenig, B. L& Fisher, J.
(1999). *Strategy and structure in
managing global associations*.
*Voluntas: International Journal of
Voluntary and Nonprofit Organizat-
-ions*, 10(4), 323-343.

Onsongo, G. K. (2012). *Strategies adopted by
Non governmental organizations to
achieve Financial sustainability in
Kenya* (Doctoral dissertation).

Salamon, L. M. (1999). *America's nonprofit
sector: A primer*. Foundation Center
Publishing.

Sitek, A. (2013). *Role of NGOs on Rural Areas in
Poland*. *Economic and Social
Development: Book of Proceedings*, 774-
807.